

ÖLÜMÜNÜN 102. YILDÖNÜMÜNDE GAZİ OSMAN PAŞA VE PLEVNE'DEN MANZARALAR

Dr. Besim ÖZCAN*

ÖZET

Osmanlı Tarihinin meşhur komutanlarından olan Gazi Osman Paşa, 1833'te Tokat'ta doğmuş ve 5 Nisan 1900'de İstanbul'da vefat etmiştir. İlk defa 1853-1856 Osmanlı- Rus Harbinde subay olarak katılan Osman Bey, memleketin birçok yerinde çeşitli görevlerde bulunmuş, 1877-78 Harbi'nde Ruslara karşı Plevne'de kazandığı zaferlerle tarihe geçmiştir. Yerli- yabancı subay ve gazetecilerin üzerinde hemfikir oldukları nokta, Onun sadece değerli bir komutan olmak değil, insani vasıflarla da dünyanın takdirini kazanmış olmasıdır. Nitekim Plevne'deki başarıları ile harp tarihinde yeni bir sayfa açan Paşa, güzel ve adaletli idaresi ile orduda ve Plevne'deki müslim ve gayrimüslim halk arasında büyük bir itibar kazanmıştır. Esaretinde bile devletin onur ve şerefini en kutsal değerler olarak korumaya çalışmış, bu haliyle de Rus Çarı ve yüksek kademeli komutanların takdirini kazanmıştır. Üstün hizmetleri ülkede ve Padişah II. Abdülhamid nezdinde de büyük memnuniyete vesile olduğundan "Gazi"lik ünvanı yanında birçok değerli nişanlar verilmek suretiyle mükafatlandırılmıştır.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın meşhur komutanlarından olan Gazi Osman Paşa, kendi ifadesiyle 1833'de Tokat'ta doğmuş, babasının İstanbul'da bulunması sebebiyle geldiği İstanbul'da bir müddet Sıbyan Mektebi'ne devam ettikten sonra Mekteb-i İdadiye kaydolmuştur. Beş yıl burada ve dört sene de Mekteb-i Harbiye'de tahsil görüp 1853'te teğmen rütbesiyle diploma alan Osman Bey, Kırım sorunu dolayısıyla kurmay sınıfına ayrılarak Rumeli'ye tayin edilmiştir. Kırım Savaşı sırasında görevini çok iyi şekilde yerine getirmesi üzerine yüzbaşılığa yükseltilmiş ve 1857'de İstanbul'a dönmüştür. Burada yine Harp Akademisi'ne devam edip bir yıl sonra kolağalık rütbesine yükselmiştir.

Yurdun çeşitli yerlerinde görev yapan Osman Bey, 1864'te Suriye'de Cebeli Lübnan isyanı, ardından Girit ihtilali ve nihayet 1868 Yemen ihtilali sırasında önemli hizmetlerde bulunmuş ve rütbesi tuğgeneralliğe yükseltilmiştir. Bazı değişik görevleri üslenen Osman Paşa, 1876 Osmanlı-Sırp Savaşı'nda gösterdiği başarılarla

* Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi

büyük takdir toplamış ve 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'nde de Plevne'yi savunmakla görevlendirilmiştir.

Osman Paşa harp öncesinde Garp Ordusu adı ile anılan kuvvetlere kumanda etmekte olup Vidin'de bulunmakta idi. Emrinde 25 piyade taburu, 12 süvari bölüğü, 48 sahra ve 6 dağ topundan oluşan bir kuvveti bulunan Osman Paşa, savaşa hazır olmak için askerlerine bir taraftan talim ve terbiye verirken, diğer yandan da Vidin kalesini tahkime çalışmaktaydı. İşte bu sıralarda Padişah Sultan II. Abdülhamid'in Ruslara harp ilan edildiğini bildiren telgrafi gelir. Paşa, çok güvendiği ordusu, âlimleri, ileri gelenleri ve subayları bir meydana toplayarak büyük bir olgunluk ve vakar içinde Padişahın fermanını okuduktan sonra, fermanın önemi ve askerlerin vazifelerinin en hassas noktasını beyan eden kısa bir konuşma yapar. Ardından askerler arasından çıkan bir temsilci asker, atalarının kanıyla yoğrulmuş olan vatanın bir karış toprağına bin baş telef edip düşmana ayak bastırmayacaklarını ve komutanlarının hizmetinde olduklarını ifade eden bir konuşma yapması, başta Paşa olmak üzere bütün dinleyenleri çok duygulandırmış ve maneviyatlarını kuvvetlendirmiştir.

Istanbul'dan Plevne'ye gitme emrini alan Osman Paşa, kısa bir hazırlıktan sonra emrindeki kuvvetlerle 13 Temmuz günü Vidin'den hareket etti. Ordu çok hızlı ve zorlu bir yürüyüşten sonra 17 Temmuz günü Plevne'ye ulaştı.

Büyük Balkan silsilesinin kuzeyinden çıkarak Tuna nehrine karışan ve Tuna'nın sağ yönündeki bölge arasında verimli ve mahsuldar bir arazinin ortasında bulunan Plevne, bu harbe kadar pek duyulmamış, savunma yönünden hiçbir değeri olmayan açık bir kasabadır. Bununla beraber bu harpte onun önemini artıran şey, Plevne'nin Niğbolu, Ruscuk, Filibe, Sofya ve Vidin'e giden büyük ulaşım yollarının birleştiği noktada bulunması itibariyle stratejik bir öneme sahip olmasıydı. Vidin, Şumnu, Ruscuk, Silistre ve Varna'daki Türk kuvvetlerinin bir araya toplanabilmesi ancak Plevne'nin elde tutulmasıyla mümkündü. Serdar-ı ekrem Abdülkerim Nadir Paşa'nın basiretsizliği neticesinde Şıпка geçitlerinin Rusların eline geçmesi, Plevne'nin önemini bir kat daha artırmıştır.

Görevinin şuurunda olan Osman Paşa, kasabaya vardıktan sonra bir süre askerlerinin dinlendirmiş ve hemen oldukça savunmasız bir durumda olan kasabayı müstahkem bir mevki haline getirmek için hummalı bir çalışma başlatmıştır. Evvela toprak kazdırılmak suretiyle muazzam siperler yapılmış, yer altından bütün tabyalar birbirine ve karargâha telgraf hatlarıyla bağlanarak irtibatın kolay ve güvenilir bir şekilde kurulması sağlanmıştır. Mevcut doğal yapı o kadar mâhirane bir şekilde değerlendirilerek mevziler kazılmıştır ki adeta zaptı imkânsız bir Plevne vücuda getirilmiştir.

Biz bu yazımızın devamında Plevne'de vukubulan ve tarihe altın harflerle yazılan, dünya taarruz tekniğini alt-üst eden Plevne savaşlarından ziyade, kasabadaki sosyal durumdan, Osman Paşa'nın savaş sırasındaki gayretinden, Plevne ahalisi ve

askerleriyle olan ilişkilerinden ve nihayet Paşa'nın dünyanın takdirini kazanması ve esaret günlerinden kesitler sunmaya çalışacağız.

Savaşlar Sırasındaki Gayreti ve Askerleriyle Olan Muhabbeti

Savaşlarda komutanın cesaret ve gayreti, isabetli kararlar verip askerlerini yönlendirmesi, gerek askeriyle ve gerekse yerli halkla iyi ilişkiler kurması, zaferi mümkün olan en az kayıpla kazanmak yolunda sahip olması gereken önemli hususiyetlerdir. İşte Osman Paşa bu vasıflara sahip nadir komutanlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü o, çatışmalar sırasında, elinde kılıcı olduğu halde ordugâhı baştan başa dolaşır, hücumu geçen taburun veya müfrezenin önünde yalınkılıç savaşır, hem de Plevne kuvvetlerine kumanda ederdi. Çarpışmakta olan askerlere;

"Ey Plevne'nin şöhretli arslanları! Şân günleridir, vatan namusunu bize inandı, cihanın gözü Plevne'ye dikildi, Düşman bütün kuvvetlerini üzerimize yığdı. Biz de Osmanlı şanını gösterelim, bizim için ölmek var dönmek yoktur. Anladınız mı ki kader şurada bulunan 60.000 merdin mezarını burada hazırladı. Mutlak Plevne bize kabristan olacak yine zalim düşman bu sevgili toprağa ayak basamayacak. İşte kumandanınız ve karındaşınız olan Osman sizin önünüzde şehid olmağa gidiyor! Allah'ını seven arkamdan gelsin" diyerek onları coşturmaya, manevi duygularını artırmaya çalışırdı. Onun heybetli narasıyla yer-gök sarsılır ve ihlâsla attığı her nara ve Allah Allah haykırıları göklerde müslümanların imdadına duacı olan meleklere kadar ulaşırdı. Onun bu ihlâslı ve kahramanca çıkışı bütün bir Plevne'nin dağlarını, istihkâmlarını adeta yerinden söker atardı.

Osman Paşa çok iyi huylu bir insan olduğu için askerlerini kendinden ve çoluk çocuğundan bin kat daha fazla severdi. Gece gündüz onlarla konuşur, neferden üst rütbeli subayına kadar herkese Gazi ve Arkadaş tabiriyle hitap ederdi. Gece, gündüz çadırına karşı düşmanın yağdırdığı ateşe rağmen çadırdan çıkar bütün tabyaları yalnızca dolaşmaya giderdi. Uğradığı her bir istihkâmda askerler tarafından Gazi Babamız geliyor diye büyük bir sevinçle karşılanır ve o da; "Selamün aleykum yâverilerim, ne yapıyorsunuz? Bakın yine ahmak düşman korkusundan kıyameti koparıyor. Müslümanlar hücum edecek zannıyla ödü kopmuş üzerimize gülle yağdırıyor, amma korkak düşman ha" diye söyleyerek askerin gönlünü alıyor, manevi güçlerini takviye ediyor, Allah'ın kendilerine yardım edeceğini imâ ederek başka istihkâmlara giderdi.

Paşa'nın tabyaları ziyareti bir yandan askerin moral gücünü kuvvetlendirmek, bir yandan da yerinde gördüğü eksiklikleri derhal ortadan kaldırmak içindi. Bu şanlı, büyük kumandan gerektiğinde hemen kaputunu sırtından çıkarır, tabya için gerekli olan hizmeti bizzat kendisi halletmeye çalışırdı.

Askerin ihtiyaçlarının giderilmesinde zorluklarla karşılaşılması durumunda askeri ümitsizliğe düşürmemek için hiç çekinmeden kendisini onlara benzetir, un çorbası ve peksimetiyle gıda ihtiyacını gidermeye gayret ederdi. İleri gelenlerden bazıları bu hususta edeple söze başlamak isteyince kendilerine;

"Hiç bir şeye ihtiyaç yoktur, bendenizin az yemek yemesi hiçbir sebebe dayanmayıp, sadece vücudumun sıhhatini sağlamak içindir. Çok yemekten rahatsız olduğumdan dolayı ancak hazmedebileceğim kadar hafif yemeklerle yetiniyorum" derdi ve onlarla birlikte yemek istediğini anlatmak için de; "bereketli olsun arslanlar, misafir alır mısınız?" diye sorar ve hemen onbaşı takımının arasına sıkışıp ümmetinin gözbebeği olan askeriyle yemeğe başlardı. Yemek sırasında hikmetli sözleri ve bir baba edasıyla söylediği kahramanlık ifadeleri askerin kalbine o derece tesir ederdi ki vatan yolunda canlarını vermek için Gazi babalarının bir emrine bin can ile feda olmak istediklerini, bunun için hazır olduklarını her halleri ile ispat ederlerdi.

Paşa'nın askerleri ile olan muhabbetin şahidi yüzbaşı F. W. Von Herbert ile yabancı bir gazeteci, hatıralarında Paşa ile Vidin'den gelen askerlerden birkaç kişinin dahi Paşalarını terk etmediğini ve savaşın sonuna kadar sevdikleri kumandanlarına sarılarak ondan asla ayrılmadıklarını ifade ederler.

Esasında bir yabancı gazetecinin Türklerin Plevne'deki başarılarını, onların din ve vatanlarına olan sevgileri yanında, Paşalarına karşı besledikleri üstün sevgiyi bağlaması herhalde yerinde bir teşhis olsa gerektir.

Osman Paşa, tarihte mutlak şerefe mazhar olan yüksek ahlâkî değerlerinden başka harbin dağların dahi dayanamayacağı kadar fazla olan masrafı esnasında, devletini çok sevdiği ve düşündüğü için rütbesinin gereği ve geçimi için zaruri olan ödeneklerden ihtiyacı nisbetinde olanlarını almış, geriye kalanını devlete terketmiştir.

Plevne Halkı ile Olan Münasebetleri

Osman Paşa Plevne'ye ulaştığında burada yaklaşık 17.000 kadar insan yaşamakta idi. Sonradan çevreden gelen göçlerle nüfus daha da artmıştır.

Plevne ahâlisinin bu büyük kumandana karşı gösterdikleri samimi yakınlık her türlü izahın yetersiz kaldığı bir derecede olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim yabancı bir gazeteci bu konuda şunları yazar;

"Plevne'nin İslâm ve Bulgar ahalisine sorulsa cümlesi Osman Paşa'nın hakkaniyet ve adalet ve şecaatini tasdik ederler. Onun Plevne'de bulunduğu sırada hiçbir fert mazlum olmamış ve kimsenin bir buğday tanesi dahi alınmamıştır. Gazi'nin insaniyetini, nezaketini Ruslar bile itiraf ederler. Hükümet konağında misafir edilen otuz kadar Rus esirine çok iyi muamele edildiğini kendileri de söylerler."

Müdafaasız halka karşı düşmanın tavrı hiçbir kural tanımamaktadır. Nitekim Ruslar daha savaşın ilk zamanlarında halka karşı acımasızca davranmaya başlamışlar, hastane olarak kullanılan ve kızılây bayrakları çekilmiş olan binalara, Cenova Âhidnâmesi'nce dokunulmaması gerekirken, sözü edilen binaları, cami ve kiliseleri topa tutmaktan, hasta ve yaralıları öldürmekten bir an geri durmamışlardı. Savaşların şiddetle sürmesi neticesinde artan yaralı ve hastalar, Plevne'deki halkın

evlerine yerleştirilerek mevcut imkânlarla tedavileri ile yakinen ilgilenilmekteydi. Her türlü emniyet ve asayiş ortadan kalktığı için insanlar tek sığınak yeri olarak ordugâh-ı hümayuna gelirler ve Osman Paşa'nın himayesine sığınırldı.

Osman Paşa perişanlık içindeki ahâliyi kendi kardeşleri ve yaverleri gibi kanadının altına alıp onları korurdu. Düşmanın her türlü ateşinden muhafazaya çalışır, o çaresiz insanların her türlü üzüntülerini giderirdi.

O büyük kumandan, muzaffer kılıcını hiçbir zaman elinden bırakmaz, zaman zaman istihkâmlara geçer, orada çarpışır ve müthiş bir mücadele ile düşmana karşı koymaya çalışan pençesi kanlı kahramanlara teşci ve teşvik eyler, bazen da çadır ve kültübeler içinde yerleştirmiş olduğu aileler yanına koşup;

"Korkmayın hemşeriler! Allah düşmanı yine perişan etti, nusret bizimdir. Şurada elli-altmış bin dindaşımız var onların ve en-nihayet benim vücudum parçalanmadıkça bir tüyünüze hâlel gelmez. Resul-i ekrem efendimiz bizimle beraberdir" ifadesiyle mazlumların gönlünü ihya etmeğe çalışır, dizlerine kadar çamurlara batmış olduğu halde, kendisine Allah'ın bir vediası ve Padişahın özel emaneti olarak kabul ettiği beldenin insanların çamurlar içerisinde çıkarır çadırlara yerleştirir, onlar için gerekli olan yaşama şartlarını gerçekleştirmeye uğraşır ve bu elim manzara karşısında gizli gizli ağlardı.

Onun ahâliye karşı bu duyarlılığı insanlar arasında yankı bulmuş ve herkes ve hatta çocuklar bile onun adını dillerinde tekrar eder olmuşlardı. Bu çocuklar şehir içine bir gülle düştüğünde veya istihkâmatta bir tüfek ateşi gördüklerinde, bütün samimiyetleri ile "Gazi babamız yine cenk ediyor, Allah sen imdadına yetiş" diye bülbül dilleriyle ona muzaffer olması için dua ederlerdi. Herkes büyük bir olgunlukla onun selamına durur pencerelelere koşar;

"Ey Plevne arslanı! Allah kılıncını keskin etsin, düşmanın kahr olsun. Sende bu sebat ve bu kahramanlık var iken biz de düşmandan zerre kadar korkmayız. Cümlemiz asker ve hepimiz şehadete aşığız. Bin yaşa gazi pederimiz" nidalarıyla hem kendileri ağlar, hem de Osman Paşa'ya gözyaşı döktürürler idi.

Herbert'in Plevne'nin idaresi hususunda Türk tarafının gösterdiği adilâne muamele hakkında yazdıkları oldukça anlamlıdır; "Osmanlı ordusu ve idaresinin içinde bulunduğu sefalet ve kıtlığa rağmen kasabadaki sivil idare, barış zamanında olduğu gibi son güne kadar vazifesini liyakatle ifâya devam etmiş, hangi dinden olurlarsa olsunlar, bütün halkın can ve malları daima himaye edilmiştir. Mahkemeler daima açık kalmış ve adalet hükümleri şiddetle ve tam tarafsızlıkla tatbik olunmuştu. Bu hususta şehrin askerî olduğu kadar mülkî başı da olan müşir Osman Paşa'nın ve Plevne valisi Hüseyin Bey'in hareketlerini met etmeğe kelimeler kâfi gelmez. Muhasara ve kıtlık içinde bulunan, içinde iki milliyete ve birbirine zid iki dine mensup insanlar oturan Plevne'de muhasaranın yedi haftasında ne bir yağma, ne bir tecavüz hareketi görülmemiştir".

Yabancı bir gazeteci de, Türk ordusunun huruç harekâtı düzenleyeceği günlerde insanların elinde erzak ve atlar için de ne saman ne de arpa kaldığını, bununla beraber insan haklarına azami değer veren Osman Paşa'nın Bulgarların evlerinde sakladıkları erzak ve eşyayı zaptetmek gibi bir harekete girişmediğini sitayişle anlatmıştır.

Osman Paşa, samimi bir inanç sahibi olduğu için halkı ve askerleri zararlı içeceklerden de korumaya çalışmıştır. Bunun için Plevne'de işreti yasak etmiş, müskiratı bedelini ödemek ve satanları ikna etmek suretiyle sahiplerinden satın alarak, ilgililer tarafından boş yerlere döktürmüş ve böylece işret ortamını ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Yanındakilere ise;

"İçkinin insan için ne derece zararlı olduğu bilinen bir gerçektir. Özellikle akıl ve hikmet dini olan Islâmiyet bunu bize yasak etmiştir. Mücahitlere aşk ve şevk verecek güç ancak tek Allah'a olan inanç ve güvendir. Savaş içinde bulunan Islâm ülkesinde içki neye lâzım?. Biz o musibetin bir damlasını ağzımıza koymayız. Fakat düşmanımıza arslanlar ve yerinden oynamış dağlar gibi hücum ederiz. İşte içkiyi heyecan ve gayret bilenlerin halini karşımızda görüyoruz. Hiç olmazsa o bedbahtlardan ibret alalım" diyerek işretin zararlarını anlatmaya çalışırdı. Paşa, böylece işret hakkında ortaya koyduğu fikirleri ile ahâlinin daha düzenli ve tertipli olmasını sağlamıştır.

Zaferler Karşısındaki Tevazusu

Oldukça dindar ve tevazu sahibi olan Osman Paşa, kazandığı zaferlerden hiçbir zaman kibirlenmemiş, daima temkinli ve ağır başlı davranmaya gayret etmiştir. Nitekim askerlerine zafer kazandıkları zaman neler söylenmesi icap ettiğini bildirmiş, düşmana karşı Yuha borusu çaldırmamıştır. Bir defasında Yuha çağıranlara şunları söylemiştir;

"Evlatlar, bizim vazifemiz âdil ve yardımcı olan Cenab-ı hakka şükür etmektir. Düşmanımızı mağlup eden kuvvet Allah'ın adalet kılıcıdır. Yuha çağırarak mağlub ve zelil olan düşmana mağrurca bir hareket demek olup bu ise âli cenap olan müslüman askerlerinin şanına yakışmayacağından bundan sonra her hücumda Allah Allah ve her zafer ve takipte Elhamdülillah naralarıyla dilimizi süsleyelim".

Muharebe esnasında çok büyük başarıları gerçekleştiren Paşa, bunları ifade etmek sözkonusu olduğunda kesinlikle mübalağaya kaçmaz, çok sade ve herkesçe kolay anlaşılır bir dille başarıları ifade eder, asla kendisine bir övünme payı ayırmaz, bütün bu başarıların Allah'ın bir lütfü olarak, bir takdir-i ilâhi olarak verildiğinden söz ederdi. Böylece hem ülkemizde ve hem de dışımızda yani Avrupa'da mevcut olan kendini tanıtmaya, zaferden kendisi için büyük paylar çıkarma gibi anlayışa iltifat etmeyecek kadar yüksek yaradılışlı ve tevazu sahibi olduğunu göstermiş olurdu. Zafer telgraflarının pek sade bir şekilde yazıldığını Plevne Savaşları gibi savaşları dile getiren telgrafların diğer harp telgrafları gibi çok gösterişli ve süslü bir ifade tarzıyla verilmiş olmasının münasip olacağına dair bahis açanlara;

"Ben vatana olan borcumu ve devlet ve padişahımdan sınırsız ve karşılıksız yediğim ekmeğin hakkını ödemeye çalışıyorum. Ben ne yaptım ve ne yapabileceğime müktedirim ki sırf Allah'ın muvaffak etmesi ve peygamberimizin ruhanî yardımı olan galibiyetleri birtakım yaldızlı sözlerle hâşâ zâtıma isnad edeyim? Ben bir âciz kulum, hiçbir şey yapmağa kâdir değilim. Hâkim ve fa"âl ancak Allah'dır" cevabını verirdi. Böylece kazanılan zaferlerden kendisi için bir pay çıkarma sevdalılarına benzemez, her şeyi Allah'tan bilen tevazu sahibi büyük bir insan olduğunu gösterirdi.

Dünyanın Takdirini Kazanması

Osman Paşa'nın bütün imkânsızlıklara rağmen Plevne'de kazandığı üstün başarılar, Rusların askerî prestijini Avrupa devletleri nazarında pek çok zedelerken, Osman Paşa'ya büyük bir şöhret ve saygı kazandırmıştır ve her taraftan tebrik telgrafları gelmiştir. Onun askerlikteki üstünlüğünü dost-düşman herkes kabul etmiş, özellikle Avrupalılar hayranlıklarını gizleyememişlerdir. Bunlardan Prusya'yı zaferden zafere koşturmuş olan meşhur mareşal Moltke;

"Osman Paşa muharebenin talihini değiştirmiş ve özellikle savaşın hücum kısmını büsbütün boşa çıkarmıştır" demek suretiyle ona karşı duyduğu hayranlığını dile getirmiştir. İngiliz Hariciye Nazırı Lord Derby ise, Paşa'nın başarılarını duyduğunda Londra sefiri Musurus Paşa'ya; "Osmanlı Devleti, dünyada süper bir askerî devlet olduğunu isbat etti" demiştir.

Ayastefanos Antlaşması'ndan sonra Sultan II. Abdülhamid'i Dolmabahçe Sarayında yanındaki generallerle beraber ziyaret eden Rus orduları başkumandanı Grandük Nikola, Gazi Osman Paşa'yı gördüğünde; "Böyle cesur bir kumandanla savaşmak düşmanları için bile şereftir" diyerek Paşa'nın askerî dehasını itiraf etmiştir.

Paşanın Plevne savaşları sırasında sergilediği cesaret ve başarı Hint müslümanlarında hayranlık uyandırmış, bu hususu dile getiren Urduca birçok eser yazılmış ve Paşa'nın ismi çocukların oyunlarında ağızlardan bir an bile düşmemiştir.

Osman Paşa'nın askerî dehası, ulu önder Atatürk tarafından da takdir edilmiştir. Nitekim Mustafa Kemal, 1914'te Sofya'da askerî ataşe olarak bulunduğu sırada orada tanınmış olduğu gençlere tavsiye niteliğinde şunları söylemişti;

"Ben Gazi Osman Paşa'yı kendime rehber olarak seçtim. Ömrüm boyunca onun yolunu takip edeceğim. Türk ruhu Plevne'de yeniden kendini bulmuştur. Milletler yolundaki mücadelelerde daima sembolümüz Plevne'de doğan milli ruh olacaktır. Felâket günlerinde Plevne savaşını ve Osman Paşa'yı düşüneceğiz. Sizin de kahramanlık sembolünüz Gazi Osman Paşa olsun".

Yüzbaşı Herbert Osman Paşa'nın başarıları sonrasında tarihin ufkunda yükselen yeni bir yıldız olarak adının Avrupa'da herkesin ağzında dolaştığını, hele İngiltere'de Paşanın şahsına karşı o kadar büyük bir alaka uyanmıştı ki eğer 1878'de

bu memlekete bir seyahat yapmış olsaydı, orada Blücher'e dahi nasip olmayan muazzam tezahürlerle karşılanacağı şüphesizdi, demektedir.

Paşa'nın dünyanın takdirini kazanan başarıları, Sultan Abdülhamid'i ziyadesiyle memnun etmiştir. Bunun ifadesi için savaştan hemen sonra Padişah tarafından, üstün hizmetlerinden dolayı Osman Paşa'ya bir takdir telgrafi gönderilmiş, Gâzi ünvanına ilaveten, birinci rütbeden Nişân-ı Osmanî, bir kılıç, bir çift dürtün ve bir çift tabanca ihsan edilmiş ve bir de berat verilmiştir.

Türk Ordusunun Huruç Harekâtı ve Esaret

Düşman iki deneme ile alamadığı Plevne'yi her ne pahasına olursa olsun zaptetme kararı almış ve harekâtın İmparatorun doğum günü olan 12 Eylülde yapılması planlanmıştı. Nihayet o günde hurra naraları ile büyük bir hücum başlatılmış, ancak Rus kıtaları Türk kurşunları ve Türk kasaturaları ile perişan edilmiş ve birçok kıtalardan ancak üçer-beşer kişi geri dönebilmişti. Türklere karşı büyük bir zafer elde edeceğini ümit eden Ruslar, bu saldırıda ağır bir hezimete uğramanın yanında, 20.000 zayıat vermiş olduklarından orduda büyük bir teessür meydana gelmişti. Plevne'yi hücum ile alamayacaklarını anlayan Ruslar ve Romenler, bu tarihten itibaren şehri muhasara etmeye karar verip kumandanlığa Sivastopol müdafii general Totleben'i getirdiler.

Büyük bir zafer kazandıktan sonra şiddetli muhasara altına alınan Türk tarafında ise durum her geçen gün kötüleşmekteydi. Erzak oldukça azalmış, top hayvanları ise yemsizlikten telef olmaya başlamış, açlık, sefalet ve su sıkıntısı had safhaya ulaşmıştı. Soğukların başlamış olmasına rağmen, efradın bir kısmının giyecek elbisesi ve barınacak çadırı da yoktu. Topçu ve piyade mermisi tükenmek üzere olduğundan düşman hücumu ekseriya süngü ve boğaz boğaza mücadele ile imha edilmekteydi. Üstelik harplerdeki zayıat yüzünden de askerin miktarı yarıya düşmüştü. Bütün bu menfiliklere ilaveten Ruslar, Anadolu cephesinde Kars'ın düşmüş olduğu haberini yayarak Türk askerlerinin maneviyatını bozmaya çalışıyorlardı. Bu durumda Osman Paşa 30 Kasım gecesi orduda bulunan fırka ve liva kumandanlarını karargâhına davetle, durumu birlikte müzakere etti. Ordunun umumi durumunu ve düşmanın harekâtını anlattıktan sonra:

"Bizim için iki yol kaldı. Bunlardan biri, elde bulunan birkaç günlük erzakla sonuna kadar direnerek düşmana teslim olmak; diğeri Allah'a tevekkül edip düşmanın kuşatma çemberini yararak selâmete çıkmaya çalışmaktır. Bu yolların hangisini tercih edersiniz?" diye sordu. Ümeranın fikir ve görüşleri, Paşa'nın fikri olan ikinci şıkta birleştiğinden Vid nehri vadisinden huruç edilmesi uygun görülüp hareket günü olarak 10 Aralık Pazartesi tesbit edildi.

Bu arada üç yüz hane kadar olan Plevne müslümanları Türk ordusunun Plevne'den çıkacağını sezdiklerinden Paşa'ya müracaat ederek;

"Bizi düşmana bırakıp da nereye gideceksiniz? Mallarımızı feda ettiğimiz gibi, ordu nereye giderse mutlaka beraber gider ve bu yolda çocuklarımızla

canımızı feda ederiz. Biz hiçbir zaman düşmanın ve Bulgarların mezalimi altında yaşayamayız. Kısacası burada kalamayız, yollara dklrz" diye feryad etmişlerdi. Osman Paşa, o kadar hane halkının birlikte hareketinin orduya ağır bir yük getireceğini bildiği için önce buna razı olmamıştı. Ancak onların Bulgar çetelerinin elinde mahvedilmesine yüreği dayanmayacağı için ordunun ağırlık kafilesi ardından hareketlerine izin vermişti. Hastanelerde yatan ve gidecek durumu olmayan yaralılarla ailelerin selametini temin etmek için Müşir bütün papazları toplamış ve onlara Incil ve istavroz üzerine ellerini koydurarak bunlara dokunmayacaklarına dair yemin ettirmişti. İlk önceleri bu yemine sadık kalınmış ancak huruç harektnn başarısızlıkla sonuçlanması zerine Herbert'in ifadesi ile, anlatmak için kelime bulmaya imkn olmayan bir feccatle hastanelerde yatan bütün hasta ve yaralılar doğranmıştır.

Plevne'nin pek müşkül durumda olduğunu sezen Ruslar, teslim olmaları için Osman Paşa'ya haber gndermişlerse de red cevabı almışlardı. Alınan karar doğrultusunda gerekli hazırlık ve planlar tamamlandıktan sonra 160.000 kişiden müteşekkil düşmana karşı çok zor şartlar içinde girilişilen harektle, yorgun ve a Türk askerleri düşmanın birinci muhasara hattını süngü gücüyle yarmayı başardılar. Ancak ikinci muhasara hattı ile bütün tabyaların ölüm yağdıran top ve tüfek atışlarının yanında geri dönüş yolunun Plevne halki tarafından kapatılmış olması Türk ordusunun hareket sahasını daraltmış, huruç harektnn akim kalmasında mühim rol oynamıştır. Neticede Türk asker ve zabıterinden ölen ve yaralananlar artmış, nihayet atıyla elinde yalnkılı oradan oraya atılan Osman Paşa da atında duramayacak derecede derin bir yara almıştır. Neticede o büyük komutan ağlaya ağlaya ateş keserek her tarafa beyaz bayraklar asılması emrini vermiş ve teslim şartlarını görüşmek üzere bir heyeti Rus başkumandanına göndermiştir.

Böylece Plevne 143 gün süren bir müdafaadan sonra düşman eline geçti ve büyük bir kahramanlık destanının sayfaları da kapandı. Bu süre zarfında dört büyük muharebe ve dört ikinci derecede çarpışma meydana gelmiş, pek ufak çatışmalar hesaba katılmazsa yirmi defa da hatırı sayılır büyük kuvvetlerle vuruşmalar olmuştur.

Tarih bir Rus vahşetine de burada şahit oldu Türk kıtalarının derhal ateş kesmelerine rağmen Ruslar Vid suyu ile ateş hattı arasındaki dzlkte sıkışıp kalan Türk kıtaları ile bunların arasına karışmış olan halk üzerine ateşe devam etmiş ve böylece binlerce insanın ölümüne ve yaralanmasına sebep olmuştur. Ateşi kesmelerini müteakip yeni bir felket yaşandı. Bu defa Ruslar, Romenler, Bulgarlar ve gözü dönmüş apulcular Türk askerlerinin silahlarını topladıktan sonra zavallı ve biçare askerlerle muhacirlerin üzerine a kurtlar gibi saldıarak bütün mal varlıklarını ve bilhassa peksimetlerini aldılar. Karş ıgelmeye çalışanları ise hemen katlettiler. Hatta Osman Paşa'nın eşyasını muhafaza eden zabiti de öldürerek her şeyi talan ettiler. Bir Fransız tarihçisi talanla ilgili olarak;

"Türklerin ne Meç'leri, ne de Sedan'ları vardı. Plevne teslim olduğu zaman Rusların eline bir tek bayrak bile geçmedi" ifadesini kullanması, Türk ordusunun içinde bulunduğu durumu göstermesi bakımından önemli olsa gerektir.

Ruslar bu eziyetleri bu defa esir Türklere karşı uyguladılar. Altı gün aç bırakılan askerlere ancak yedinci günü az miktarda ekmeğe vermeye başladılarsa da çok az olup kapanın elinde kalıyordu. Askerin bulunduğu yerde karlar eriyip, toprak da oturulacak kadar kuruduğu zaman Ruslar, buralar çok çamur oldu deyip esir kafilesine yer değiştirerek yeni baştan karla kaplı yerlere götürürlerdi. Bu durumda her gece yüzlerce insanın kar üzerinde serilip ölmüş olduğu görülmüştü. Kısaca havanın çok soğuk ve karın yağmakta olduğu bu günlerde, neredeyse çıplak vaziyette bulunan Türk askerlerinin durumu içler acısı idi. Nitekim Plevne Savaşlarına tanık olmuş Rus yazarlarından biri, savaş sonrasında yazdığı yazısında o günleri dile getirirken Türk askerlerini şu satırlarla anlatmaktadır:

"... Türk esirleri açlıktan ve soğuktan ölüm derecesine geldikleri ve hiçbir şeye benzemeyen, adeta paçavralaşmış giysileri içerisinde, üstlerinde hiçbir şeyleri olmadığı halde, yine vakurâne ve umursamaz vaziyetlerini bozmamışlardı. Bize karşı, hiçbir şeye muhtaç değil gibi görünmek istiyorlardı. Bütün bu sefaletleri içinde bile bizlerle ve kaderleriyle alay eder gibi bir davranış içinde idiler. İnsan bunların karşısında, Türk ordusunun en güzide bir kısmının huzurunda bulunmakta olduğunu hissediyor ve kalbimiz, istesek de istemesek de bu kahraman erlere karşı saygı duygularıyla doluydu."

Ruslar Türk askerlerine karşı böylesine acımasızca muamele ederlerken, daha önceki savaşlarda Türklere esir düşen Rus esirlerine, Türk askerlerinin tıpkı Türk kardeşlerine olduğu gibi muamele ettiklerini yine yabancı bir yazar ifade etmiştir.

Teslim olayını yabancı bir gazeteci de şöyle açıklar; "Netice-i hal artık görüldü. Plevne ile muhafızlarının mukavemet için hiçbir mecali kalmayıp her şeyi kaybettiler. Yalnız namuslarını kaybetmeyip kazandılar ve ibka ettiler".

Paşa'nın Rus Çarı İle Görüşmesi

Bu arada teslim bayrağının çekildiği gün Rus generalleri gelerek Osman Paşa'yı kulübesinden alarak araba ile kasabada bulunan İmparatorun evine götürdüler. Paşa kendi eliyle teslim etmemek için kılıcını arabada bırakmıştı. Sağ koltuğunda ordu baştabibi miralay Hasip Bey ve solunda hizmetçisi Yunus Bey olduğu halde binanın kapısına geldikleri zaman 150 kadar Rus subayı Bravo Osman diye bağırarak o büyük komutanı selamlamışlardı.

Çar II. Aleksandır ile Rus orduları başkumandanı Grandük Nikola, yanlarında birkaç general olduğu halde Osman Paşa'yı ayakta bekliyorlardı. Paşa'nın içeri girmesiyle İmparator ona doğru gitmiş ve kendisini askerce selamlayan Paşa'nın elini sıktıktan sonra tercüman vasıtasıyla aralarında şu konuşma geçmiştir;

-Tercüman: İmparator hazretleri soruyorlar. Nereye gidiyordunuz? 160.000 kişilik bir ordu ile çevrili olduğunuzu bilmiyor muydunuz?

-Osman Paşa: Biliyordum. Fakat ordunuzu yarıp geçeceğimi tımit ediyordum.

-Size haber gönderdik. Silâhlarınızı neden teslim etmediniz?

-Devletim bana düşmanı çok gördüğün vakit silâhını teslim et demedi. Bilâkis o silâhı son gücüme kadar kullanmamı emretti. Bazı durumlarda düşman çok olduğu halde yine kazanılıyor. Nitekim bizim sizinle olan muharebelerimiz gibi.

-Kılıcınız nerede?

-Arabada unuttum.

Yaverine emrederek getirttiği silâhı eline alan İmparator tercüman vasıtasıyla,

-Bravo. Sizin gibi bir kumandanın kılıcı alınmaz.

Kılıcınızı size iade ediyorum. Rusya'da bulunduğunuz süre içinde bir mareşal gibi kabul olunmanız için emir veriyorum. Gidiniz, istirahat ediniz, tekrar görüşürüz diyerek kılıcını iade etti.

Gazi Paşa odadakileri selamlayarak adamlarının yardımı ile kapıdan çıkarken sayıları daha da artan Rus ve Romen subayları Bravo Osman diye bağrışıyorlar ve elindeki şimşir dallarını Paşa'ya takdim ediyorlardı. Paşa da aynı nezaketle kendilerine mukabelede bulundu.

Paşa'nın Esaret Günleri

Osman Paşa önce bir eve yerleştirildi ise de o gün akşama doğru Begot'taki Rus karargâhına nakledildi. Orada kendisi için bir general çadırı kurulmuş ve temiz bir de yatak hazırlanmıştı. Akşam sabah hademeler vasıtasıyla yemek gelir ve her akşam yemeğe giderken Grandük uğrayarak Paşa'yı ziyaret ederdi. Grandük'ün bu muamelesinin altında kalmak istemeyen Paşa, kır tayını Hasip Bey vasıtasıyla hayvan meraklısı olan Grandük'e hediye etmiştir.

Gazi Paşa'nın yarasının tedavisi için İmparatorun emri ile İmparatoriçe'nin cerrahbaşısı getirilmişse de kendisine teşekkür edilerek yardımı kabul edilmemiştir. Ancak kendisinden bazı tedavi malzemeleri istenmişse de red cevabına hiddetlendiği için malzemeyi göndermemiştir. Bunun üzerine Hasip Bey, Paşa'nın yarasını ekmek içiyle tedavi etti.

Paşa çadırda iken birçok Rus generali kendisine nezaket ziyaretinde bulundu. Birgün başkumandan Grandük Nikola ile meşhur istihkâm subayı Totleben, Paşa'yı ziyarete geldiler. Söz yine harp olaylarına gelince Rus başkomutanı, Paşa'nın akıl erdiremediği bazı hareketleri hakkında sorular sordu ve aralarında şöyle bir konuşma cereyan etti:

-Grandük: Pelişad taarruzunu niçin yaptınız?

-Gazi: Bir keşif için, başka çare yoktu.

-Lofça tarafına niçin o kadar tabya yaptınız?

-Dikkatinizi oraya çekmek için. Çünkü Griviçe tarafı çok sıkıştırılıyordu.

-Küçük Dibnik'den askeri niçin çektiniz?

-Bu yer küçük olduğundan bilinir ki kolay keşfolunurdu.

-Size teslim olmanız için bir mektup göndermiştim. Ona niçin o kadar sert cevap verdiniz?

-(Paşa hafifçe gülmüseyerek) Benim yerimde siz olsaydınız nasıl cevap verirdiniz?

-Haklısınız, ben de sizin yerinizde olsaydım aynı şekilde cevap yazardım. Mamafih şu ciheti de samimi bir surette itiraf edeyim ki ben, sizin tâbiye ve askerlerinizi sevk ve idaredeki maharetinizden pek çok istifade ettim.

-Mübalâğa buyuruyorsunuz ekselans.

-Namusum üzerine söyliyorum

Bu arada Totleben lafa karışır ve aralarında kısa bir konuşma geçer;

-Çok, sıkıntı çektiniz, yorulduunuz.

-Hayır sıkıntı çekmedik ve yorulmadık.

-Sivastopol'da Malakof tabyasında benim başıma geldi. O vakit kaymakamdım. Böyle kuşatmalar bir komutan için zorluk ve sıkıntı verir.

-Hayır, hakikaten zahmet ve sıkıntı çekmedim.

Bir hafta kadar bu çadırda dinlenen Gazi Osman Paşa, sonra Kışnef'e götürülüp bir ay da orada kaldı. Ardından Harkof kasabasına giden Paşa, bir süre orada bir otelin özel dairesinde misafir oldu. Burada fevkalâde denecek derecede iyi muamele gören Paşa'yı İmparator hemen hergün ziyaret etti. Gazi, burada kaldığı zaman zarfında gittiği her yerde yediden yetmişe herkesin büyük bir ilgisiyle karşılanmış, daha sonra trenle Rusya'ya gönderilmiştir.

Istanbul'a Dönüşü ve Ölümüne Kadarki Hayatı

Plevne'de gösterdiği üstün başarılar sebebiyle dünyanın takdirini kazanmış olan Gazi Osman Paşa'nın esareti Padişahı da ziyadesiyle müteessir etti. Bunun için Sultan II. Abdülhamid, Harbiye Nazırı Rauf Paşa'yı özel bir görevle Petersburg'a gönderip Osman Paşa'nın İstanbul'a gönderilmesi için ricada bulundu. Padişahın bu ricasının İmparator tarafından kabul edilmesiyle Osman Paşa Nazır ile beraber 1878 Martının başlarında İstanbul'a geldi. Halk tarafından sıcak bir sevgiyle karşılanan Paşa, saray arabasıyla doğruca saraya gitti. Paşa'nın bundan sonraki hayatını kendi kaleminden aktaralım:

Mâbeyn-i Hümayunda Padişahın huzuruna çıkma şerefine eriştiğimizde Padişah'tan hüsni kabul görerek Padişah tarafından bizim için verilen bir ziyafette bulunduk. Yemekten sonra tekrar huzura alındık. Burada özel bir iltifat olarak güzel ve altın bir kılıç ve bir adet murassa (kıymetli taşlarla bezenmiş) Osmanlı nişanı verilerek Hassa Müşirliği makamına atandık. Mayıs 1878'de Mâbeyn-i Hümayun Müşirliğini de uhdeme alarak dört ay sonra bu görevle beraber Seraskerlik Makamına tayin edildim. 1885 yılına kadar bu hizmete devam edip, bu süre içinde iki defa toplam üç buçuk ay kadar mazul kaldım. 12 senelik müşirlik makamında hizmetim sırasında Padişah-ı şahaneden bir nişan, bir imtiyaz nişanı, saltanatı

zamanında meydana getirilmiş küçük imtiyaz madalyasıyla diğer bir gümüş kılıç ve iki adet binek hayvanı inayet ve ihsan buyurulmuştur. Ayrıca iki oğlunu damat edinmişlerdir. Şevket-meâb hazretlerinden bu ana kadar görmüş olduğum iltifatın minnettarı bulunduğum cihetle daima ve her durumda kendilerine sadık kalarak her bir emir ve fermanlarını canımı feda edercesine yerine getirmeyi kendime borç edinmişim.

Gazi Osman Paşa, yıllardan beri göğüs darlığı hastalığından muzdarip idi. Vefatından bir buçuk sene evvel hastalığı krize dönüşmüş ve sonunda Paşa'yı yatağa mahkum etmişti. Hastalıktan kurtulamayarak 5 Nisan 1900 Perşembe günü vefat eden Gazi Osman Paşa, vasiyeti üzerine Fatih Camii avlusuna defnedilmiştir. Ölümü gerek yurt içinde ve gerekse yurt dışında büyük bir teessürle karşılanmış, kendisine duyulan sevgi ve saygının bir neticesi olarak adına şiirler ve marşlar söylenmiş, ismi kasabalara, semtlere ve okullara verilmiştir. Osmanlı askeri tarihinde yapmış olduğu başarılı hizmetlerinden ve kazanmış olduğu haklı şan ve şöhretinden dolayı o her zaman için saygı ve hürmetle anılmaya devam edecektir.

Osman Paşa ve Ordusu Hakkında Kısa Değerlendirme

Meşhur İngiliz komutanı general Sir Con. D. P. Frenç'in ifadesine göre; Plevne'yi kahramanca müdafaa etmiş olan o büyük asker, mağlubiyet diye bir kelime tanımak istememiş, olaylar en kötü bir şekil aldığı zaman bile itidali, sükunu ve itimadı sarsılmamıştır. O, hiçbir zaman sınırlı yaygaralarla takviye kıtaları, yardımlar istememiştir. Bu kuvvetlerin kendisine yetişmesi mümkün iken, kıskançlık ve ihanet yüzünden bunlar ondan esirgenmiş ve Osman Paşa kendi yağı ile kavrulmaya terk olunmuştur. Bütün bunlara rağmen ne kaçmak, ne de teslim olmak onun bir an bile aklına gelmemiş, onun müdafaa ve mukavemeti, başında bulunarak bizzat idare ettiği çıkış hareketinde yaralanarak Rusların eline düşmesiyle de sarsılmamıştır.

Osman Paşa'nın büyük bir komutan olduğu, bizzat Çar Nikola ve düşman komutanlar tarafından da dile getirilmiştir. Osman Paşa ile görüşmesi sırasında Çar Paşa'ya; "Güzel müdafaaınızdan dolayı sizi tebrik ederim. Bu, askerî tarihin en güzel hadiselerinden birisi olmuştur" diyerek takdirlerini ifade etmiştir. General Ganetski onunla görüştüğünde; "Sizi tebrik ederim, yapmış olduğunuz hücum fevkalâdeydi" ifadesini kullandığı gibi, general Sokoblef de Paşa'yı gördüğü zaman yanındakilere; "Bu çehre büyük bir kumandan çehresidir. Gördüğüme son derece memnun oldum. Gazi Osman muzaffer bir kumandandır. Teslim olmasına rağmen yine muzaffer sayılacaktır" diyerek takdirini beyan etmiştir.

Osman Paşa'yı yakından tanıyan Birinci Kolordu Başkâtibi Hikmet Bey'in Paşa hakkında yazdıkları oldukça manidar ve değerlidir. Paşa'nın tahminen kırkbeş yaşında olduğunu ifade eden başkâtip, onun ve ordusunun nitelikleri hakkında şunları yazmıştır;

"Osman Paşa, sağlam ve güçlü bir bünye, nurlu bir yüzde siyah sakalın bıraktığı mükemmel bir görünüm, keskin bir zekânın ortaya çıkışını simgeleyen,

herkesi kendisine hayran bırakan üstün güzellik belirtileri kendisinde toplanmış olan namı bir kahramandır. Onda çok yüksek bir din sevgisi, vatan gayreti, askerlik mesleğinin gerektirdiği sebat ve cisim haline gelmiş olan askerlik namusu vardı. Denilebilir ki zamanımıza gelinceye kadar gelmiş geçmiş bütün şehidlerin ve mânâ büyüklerinin yüksek ruhları bir araya toplanmış ve böylece hepimizin adını duyduğumuz meşhur Gazi Osman Paşa ortaya çıkıvermişti.

Gözleri iri ve siyah ve gayet dikkatli, derinlere işleyici ve her bakışında birtakım endişelerin saklı olduğu bir kişi idi. Onun bakışları tüyleri ürpertici idi. Gözleri kahramanlık duyguları sonucu kızarır ve adeta yumurta şeklinde bir yakutu andırırdı. Kahramanlığı ve milli şiddeti sözkonusu olduğunda o yaralı bir arslanın kükremesini andıran bir hale dönüşürdü. Kısa süreli düşünme fırsatı bulduğu sıralarda harp stratejisi ile meşgul olur, savaş vaktinde tüylerinin her biri adeta kaza okları şekline dönüşür ve temiz siması arslanın kükremiş halini andırırdı.

Bu meselede nazar-ı dikkat ve hayreti en ziyade çeken husus şudur ki; Harbin ilânından sonra çarpışmayı harikulâde bir şevk ile değerlendirecek vatanın kutsal toprağını muhafaza yolunda imkânların son derecesine kadar gayret edeceklerini, direneceklerini ilân ve te'min eden Osman Paşa ve kahramanları idi.

O ahd ve yemin üzerinde ayak direyen bir kuvvet olarak Plevne gibi arazisinin coğrafyası gereği müdafaaya elverişli olmayan bir mevki az müddet içinde yüksek bir duygunun eseri olarak kazma ile, balta ile birçok sağlam yapılı kal'a gibi yaparak dünyanın aklını ve şuurunu hayrete düşürmüş olan bu kahramanlar idi. Sekiz-dokuz ay gibi bir zamanda kendilerinin beş-altı misli düşmana yiğitçe karşı koymuşlar ve böylece yiğitlik namusunu ve cengâverlik şânını sonsuz ufuklara kadar çıkaran işte bu şanlı gaziler idi.

Pek çoklarının namusunu gözetip, buğdaylarının son tanesini, mermilerinin en sonuncusunu tüketinceye kadar doğruluk ve dayanma meydanında kalmış olan işte bu askerler idi.

Ey Plevne gazileri! Ey bütün Osmanlıların yiğitleri, dilaverleri! Allah ve Peygamberimiz, vatan ve milletimiz yerden göğe kadar sizden hoşnuttur.

Bugün yüksek kahramanlıklarının eseri olan hususa tâbi olduğumuz mübarek ecdadımızın şehidlerinin ruhları dahi şâd ve razıdır. Vatan sizinle övünmekte, millet de sizin minnettarınızdır. Tarihler nam ve şanınızla dolacak ve bir gün gelecek mazlumun intikamını Allah alacaktır.

Ey Osman Paşa! Ey arslan yürekli gazi! Senin gibi şanlı ve namuslu, temkinlerle dolu bir kumandanın eşi ve benzeri olmayan faziletlerini öyle küçük bir risaleciğin sahifesi ve bir âciz kâtibin fikirleri seni bütünüyle anlatmaya yeterli değildir".

Son söz olarak; "Aferin ey şanlı ve metanetli Osman ki Allah dedin kılıcına dayandın, vatan için al kanlara boyandın".

Osman Paşa'ya Hitaben Padişah Tarafından Yazılan Telgrafın Sureti

Sadakatlı müşirim Osman Paşa, Geçmişteki kahramanca hizmetlerine ilaveten yeni kazanmış olduğun gazânla Osmanlılığın şânını ve ordumuzun şeref ve haysiyetini yücelttil. Hak teâlâ ve Mefhar-ı enbiya her iki cihanda yardımcın olsun. Öz evlatlarım olan bütün komutan ve subaylarıma ve övünç kaynağım olan muzaffer askerlerime ayrı ayrı selam ederim. Mertçe ve kahramanca gazâlarıyla padişahlarını memnun ve mesrur ediyorlar. Cenab-ı Hak da kendilerini sonsuz saadete erdirtsin ve İslâm sancağının muhafazası uğrunda daima bu gibi gazâlarda başarı kazanmakla dünyevî ve uhrevî yüksek mükâfata kavuşursun. Bu hizmetinize mükâfat olarak şahsınıza bir kıta nişân-i Osmanî verdim. Ümera ve zabitan hakkında arzettiğin rütbe ve taltiflerin verilmesini irade ettim. İnşallahü teâlâ kahraman erlerin hakları olan iftihar nişanlarını da döndüklerinde kendi elimle veririm. Bundan böyle fevkalâde fedakârlık eseri gösteren ümerâ, zâbitan ve erlerden, müstahak olacakları mükâfatı derhal kendilerine vaad ve tebşir ederek, Dersaadet'ime arz etmeye yetkilisiniz. Tarafınıza hususi memur gönderilmekle o vesile ile de cümlenize memnuniyet ve teşekkürümün bildirilmesi kararlaştırılmıştır.

Seçilmiş Bibliyografya:

- . Genelkurmay Atase Başkanlığı Arşivi, Kutu-Defter: 1-3, Belge 189 (1-3/189); 2 10/585; 4-18/236, 321; 4-20/111, 112, 157, 160, 161- 163, 585, 632, 633.
- . Ahmet Cemal, Mefâhir-i Milliye-i Osmaniyemizden Plevne Müdafaası, Kostantiniye 1317.
- Albay Mahmut Talat, Plevne Tarih-i Harbi, İstanbul 1296.
- . Başkâtib Hikmet, Plevne Kahramanı Gâzi Osman Paşa Şânındadır, İstanbul 1294..
- Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi VIII, Ankara 1984.
- .Gazi Osman Paşa ve Plevne Savunması, Ankara 1986.
- . Gazi Osman Paşa Hazretleri Nezdinde 100 Gün, (ismi belirtilmeyen bir yabancı gazeteci tarafından yazılmıştır), İstanbul 1295.
- . Hikmet Süer, 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi ve Rumeli Cephesi, Ankara 1993.
- . Mahmud Celâleddin Paşa, Mir'âat-ı Hakikat (haz. İsmet Miroğlu), İstanbul 1983.
- .Metin Hülâgü, Gâzi Osman Paşa, İstanbul 1993.
- .Osman Senai, Plevne Kahramanı Gâzi Osman Paşa, İstanbul 1317.

.Şerafettin Turan, "Plevne", IA, IX.

.Türk Silâhlı Kuvvetleri Tarihi (1773-1908), III/5, Ankara 1978.

-William von Herbert, The Defence of Plevna 1877, Ankara 1990.

-.Ziya Şakir, "Dünya Askerlik Tarihinin En Şanlı Müdafaası Plevne", Resimli Tarih Mecmuası, II, sayı : 14, İstanbul 1951.

ABSTRACT

One of the famous commanders of the Ottoman History, *Gazi Osman* Pasha was born in *Tokat* in 1833 and died in Istanbul on 5 April 1900. Taking place in the Ottoman-Russian Battle in 1853-1856 for the first time, *Osman Bey* was charged with a number of duties in the various parts of the country and became a name of historic significance upon the victories he won in *Plevne* against the Russian armies in 1877-1878 wars. What the native and foreign historians and the commanders and journalists who personally took place in the war agree about is that *Osman Bey* is noted not only as a great commander but also as a humanitarian person. In addition to his epoch-making achievements in *Plevne*, he gained the respect and love of the Muslims and Non-Muslims thanks to his just and admirable rule. Even when he struggled to protect the honour and name of the state as the most sacred values, which brought popularity and respectability among the Russian Tsar and commanders. He was granted the title of "*Gazi*" an account of his invaluable services to the Ottoman Empire; Abdülhamid II also honoured him with a number of titles.